

OVER WETENSCHAP EN ANDERE DUIVELS

Eveline Seghers (Eveline.Seghers@UGent.be)

Aspirant Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen (FWO) & Vakgroep Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen, Universiteit Gent

Post-print auteursversie, copyright overgedragen aan uitgever

Over wetenschap en andere duivels

Inderdaad, wat is er mis met de verschijnselen? Niets, natuurlijk. Ook niet dat ze louter oppervlakkig zouden zijn, terwijl evolutionaire verklaringen – tenminste, dat lijkt de ijsbergmetafoor te suggereren – zich zouden bezighouden met de ‘ware werkelijkheid.’ In wezen zijn de ‘verschijnselen’ en wat zich onder de oppervlakte schuilhoudt even werkelijk. Wordt een regenboog bijvoorbeeld irrelevant of *on*werkelijk van zodra de optica en de fysica erachter ontrafeld zijn? Worden individuele schoonheidsoordelen minderwaardig, opgeheven, of op een andere wijze gereduceerd, wanneer een verklaring beschikbaar wordt voor het oorspronkelijke cognitieve, esthetische vermogen dat hieraan ten grondslag ligt? Ik denk het niet, en belangrijker nog lijkt mij dat de verschijnselen en de verklaringen niet met elkaar in tegenspraak zijn, noch dat evolutie en schoonheid zouden behoren tot ‘incommensurabele taalspelen.’ Dat laatste is louter het geval voor wie een dergelijk, naar ik aanneem zelf gecreëerd onderscheid, wil blijven hanteren in weerwil van een steeds toenemende hoeveelheid wetenschappelijk onderzoek die het tegendeel ervan aantoon.

Maar daar lijkt zich net één van de twistpunten te bevinden: wat is in deze kwestie de waarde van wetenschap, van wetenschappelijke theorieën, van experimentele methodologie, van empirisch onderzochte hypothesen, en statistisch aangetoonde resultaten? Los van de toepassing op esthetica waar het hier over gaat, zijn de relevantie en de geldigheid van de wetenschappelijk methode al zo uitgebreid aangetoond en uiteengezet, dat het overbodig is om haar nog verder te verdedigen. Daarvoor verwijs ik graag naar het werk van talloze onderzoekers met expertise in wetenschapsgeschiedenis en -filosofie. Dus laat ik hier de vraag adresseren of dergelijke methoden een waardevolle toevoeging zijn voor filosofische esthetica. Dat ik daar ja op zou antwoorden, is intussen duidelijk, en de inhoudelijke argumenten die ik daarvoor aandraag, lijken me ook voldoende uiteengezet voor elke lezer die deze discussie vanaf het begin gevolgd heeft. Mijns inziens is het grootste voordeel van de wetenschappelijke methode, naast haar empirische betrouwbaarheid, haar transparantie en haar vermogen tot falsificatie. De essentie daarvan is dat nieuwe, wetenschappelijk aangetoonde bevindingen gevestigde theorieën en ideeën aan het wankelen kunnen brengen, kunnen aanpassen, of zelfs volledig kunnen vervangen. Dat gebeurde in het verleden met theorieën van een – letterlijk en figuurlijk – immense omvang zoals het geocentrisme dat vervangen werd door heliocentrisme, en het gebeurt vandaag elke dag in laboratoria en onderzoekscentra wereldwijd, op alle mogelijke terreinen. Tenminste, de terreinen die van de wetenschappelijke methode gebruik maken. Onderzoekers die volgens deze methode werken en daar resultaten uit puren, bereiken bijgevolg een hoge mate van epistemologische betrouwbaarheid, die steeds vatbaar is voor verbetering. Onderzoekers die zich *niet* op deze methode baseren, hebben alle recht om de conclusies te maken die ze zelf goed achten, maar dienen ook te beseffen dat hun conclusies ook precies dit zijn: *hun* conclusies. Niet de bevindingen van de wetenschappelijke gemeenschap, geen empirisch aangetoonde ‘waarheid’,

en niet onderworpen aan eventuele falsificatie-tests door andere onderzoekers. Nogmaals, dat maakt hun eigen conclusies niet waardeloos, noch betekent het dat *alle* onderzoekers *moeten* gebruik maken van de wetenschappelijk methode. Wat het echter wel betekent, is dat wie dit niet doet, zich ook niet kan beroepen op het waarheidsgehalte dat eruit voortkomt. Integendeel, ondanks de wens om arbitraire, individuele meningen te overstijgen, slaagt filosofische esthetica er niet in om een transparant fundament te verlenen voor haar veronderstelde, normatieve aannames.

Ook opmerkelijk lijkt me de stelling dat evolutietheorie niets verklaart of voorspelt. Mechanismen als natuurlijke en seksuele selectie behoren tot de meest fundamentele mechanismen in de biologie, die ontelbare elementen van onze anatomie en gedragingen verklaren. Aangezien onze evolutionaire geschiedenis geresulteerd heeft in het brein dat we nu bezitten – ik zou zelfs durven zeggen, ze *verklaart* de aard van het menselijk brein – heeft ze eveneens een grote invloed op ons denken, ook op de dingen waarvan velen veronderstellen dat ze tot een unieke en tot op zekere hoogte ongrijpbare ideeënwereld behoren. Dat we op basis van evolutietheorie ook niets kunnen voorspellen, lijkt me al even merkwaardig. Laat theoretische voorspellingen en hypothesen nu net tot de kern van wetenschap behoren.

Verder vraag ik me af of het werkelijk zo onzinnig is om over ‘de mens’ te spreken. Voor diegenen die graag de aandacht richten op de mens als individu, lijkt het wellicht alsof een dergelijke omschrijving al te veel neerkomt op statistische gemiddelden, afvlakking en reductionisme tot een biologische essentie. Als dat waar zou zijn, zou echter elke beschouwing van de menselijke natuur terzijde moeten gelegd worden, want elk van deze maakt immers gebruik van een filosofische abstractie van menselijke individuen. Een dergelijke abstractie, ofwel de menselijke natuur, is overigens ook wat crossculturele vergelijking mogelijk maakt. Dat culturen ‘anders zijn’ is evident, maar betekent dat dan vanzelfsprekend dat de ‘overgeërfde disposities’ die door evolutietheorie worden gepostuleerd, weerlegd worden? Kan het niet zo zijn dat culturele verschillen zich enten op universele eigenschappen in de menselijke natuur? Of laten we het voorbeeld van Mozarts *Eine kleine Nachtmusik* en zijn *Requiem* herhalen. Eerder dan deze twee als appels en peren te beschouwen die bezwaarlijk met elkaar vergeleken kunnen worden, kunnen we ook concluderen dat ze allebei fruit zijn: dat het ene muzikaal complexer is en andere ervaringen teweegbrengt dan het andere, doet niet af aan de vaststelling dat ‘de mens’ zich aangetrokken voelt tot, en esthetische ervaringen beleeft door muziek in het algemeen. Normatieve esthetica zou ongetwijfeld tegenwerpen dat men eerder een esthetische ervaring *zou moeten beleven* bij het *Requiem* – *Eine kleine Nachtmusik* schijnt immers gedachtenloos, oppervlakkig entertainment te zijn. Ik laat het over aan musicologen om deze kwestie te beslechten, maar los daarvan lijkt de bewijslast voor de claim dat het *Requiem* te verkiezen is boven *Eine kleine Nachtmusik* mij te liggen bij diegenen die esthetische normativiteit tot het verklarend opzet van hun discipline beschouwen, en dat is niet evolutionaire esthetica.

Tenslotte kan ik uiteraard alleen maar instemmen met de ‘grandioze complexiteit’ die aan exacte wetenschappen zoals biologie wordt toegedicht. Als de ‘intelligentie en betekenis’ waarvan sprake betrekking hebben op de door Van Gerwen gearticuleerde standpunten, kan ik de afwezigheid daarvan slechts als een meerwaarde beschouwen.